

УДК 351:004.738.5-053.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2021.2.51>**О. І. Димитрієва**здобувач наукового ступеня кандидата наук  
Національного університету цивільного захисту України

## **НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ**

У статті досліджується нормативно-правове забезпечення кіберзахисту дітей в Україні як один із ключових аспектів сучасної національної політики у сфері інформаційної безпеки. Актуальність теми зумовлена стрімким поширенням цифрових технологій та зростанням присутності дітей у кіберпросторі, що поряд із новими можливостями для навчання й соціалізації створює суттєві ризики їх правам і безпеці. У роботі детально проаналізовано чинні національні законодавчі акти, зокрема Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», Закон України «Про охорону дитинства» та Закон України «Про захист персональних даних», які визначають основні принципи, напрями й механізми забезпечення безпечного інформаційного середовища для дітей. Особливу увагу приділено міжнародно-правовим документам, ратифікованим Україною, – Конвенції про кіберзлочинність, Європейській конвенції з прав людини та Європейській конвенції про здійснення прав дітей, які формують міжнародні стандарти та зобов'язання держави щодо гарантування цифрової безпеки неповнолітніх. Автором здійснено комплексне порівняльне тлумачення положень цих актів та визначено наявні прогалини й колізії, що ускладнюють ефективну імплементацію норм у практичну діяльність органів державної влади та освітніх установ. У статті також окреслено основні виклики, пов'язані з кібербулінгом, незаконним збором та обробкою персональних даних дітей, поширенням шкідливого контенту та відсутністю єдиних державних механізмів швидкого реагування на інциденти в цифровому середовищі. Виходячи з аналізу наукових праць і практичних рекомендацій, запропоновано напрями вдосконалення законодавства та політик держави: гармонізація національної нормативної бази з європейськими стандартами, розробка спеціалізованих освітніх програм для дітей та їх батьків, запровадження системи моніторингу та контролю за дотриманням законодавчих вимог у сфері кіберзахисту. Стаття має на меті сприяти глибшому розумінню існуючої правової системи, виявленню прогалин та формуванню науково обґрунтованих пропозицій щодо зміцнення кіберзахисту дітей в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні.

**Ключові слова:** кіберзахист дітей, інформаційна безпека, нормативно-правове забезпечення, кібербулінг, захист персональних даних, цифрове середовище, міжнародні стандарти, Конвенція про кіберзлочинність, права дитини, імплементація законодавства.

**Постановка проблеми.** Стрімкий розвиток цифрових технологій, масова інтернетизація освітнього процесу та повсякденного життя дітей зумовлюють необхідність системного переосмислення підходів держави до забезпечення безпеки неповнолітніх у кіберпросторі. Сьогодні українські діти користуються мережею Інтернет для навчання, спілкування, розваг та саморозвитку, однак паралельно з позитивними можливостями вони стикаються з низкою серйозних загроз:

від кібербулінгу та онлайн-шахрайства до поширення шкідливого контенту, який може завдати шкоди психічному чи фізичному здоров'ю. Особливу тривогу викликає і недостатній рівень захисту персональних даних дітей, оскільки цифрові платформи та соціальні мережі нерідко збирають, зберігають і обробляють інформацію без належної згоди та контролю. Попри наявність базових законодавчих актів, таких як Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки Укра-

їни» [1] та Закон України «Про охорону дитинства» [2], система правового регулювання у сфері кіберзахисту дітей залишається фрагментарною, недостатньо гармонізованою з міжнародними стандартами та часто не має чітких механізмів реалізації. Існуючі норми орієнтовані переважно на загальні принципи захисту інформаційного простору, тоді як специфічні потреби дітей, як однієї з найбільш уразливих груп користувачів, розроблені неповною мірою. Це породжує низку питань: яким чином забезпечити дієвий нагляд за виконанням вимог законодавства? як гармонізувати національне право з міжнародними актами, такими як Конвенція про кіберзлочинність [4] чи Європейська конвенція про здійснення прав дітей [6]? як поєднати технічні заходи кіберзахисту з правовими гарантіями, не порушуючи фундаментальних прав і свобод дитини? Невирішеність цих питань ускладнює формування ефективної стратегії на державному рівні та вимагає ґрунтовного наукового аналізу й вироблення рекомендацій, здатних забезпечити комплексний захист дітей у цифровому середовищі України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика кіберзахисту дітей в останні роки активно висвітлюється у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, однак більшість робіт зосереджується на загальних питаннях інформаційної безпеки та кіберполітики. Українські науковці аналізують правові механізми захисту прав дітей у цифровому середовищі, проте їхні дослідження здебільшого мають фрагментарний характер і стосуються окремих аспектів, наприклад, захисту персональних даних чи попередження кібербулінгу. Значний внесок у розроблення теоретичних основ безпечного інформаційного простору для дітей зробив В.М. Стешенко, який у своєму навчальному посібнику висвітлює питання правового захисту дітей та підлітків і окреслює напрями формування безпечного цифрового середовища [7]. У міжнародних дослідженнях переважає аналіз ефективності імплементації положень Конвенції про кіберзлочинність [4] та Європейської конвенції з прав людини [5] у національні правові системи. Разом з тим у вітчизняній

науці досі бракує комплексних робіт, що інтегрують національне законодавство та міжнародні стандарти й формують єдине бачення нормативно-правового забезпечення кіберзахисту дітей, що й визначає актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

**Мета статті** – аналіз чинного нормативно-правового забезпечення кіберзахисту дітей в Україні з урахуванням національного законодавства та міжнародно-правових стандартів, виявлення наявних прогалин і колізій у правовому регулюванні.

**Виклад основного матеріалу.** Національне законодавство України у сфері кіберзахисту дітей формується на перетині норм інформаційного права, права соціального захисту та права дитини. Центральне місце у цій системі посідає Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1], який визначає загальні принципи формування та реалізації державної політики у сфері кібербезпеки, а також встановлює повноваження органів державної влади, підприємств, установ та організацій у цій галузі. У законі закріплюється поняття кіберзагроз і кіберінцидентів, надається визначення критичної інформаційної інфраструктури, що потребує особливого захисту, а також проголошується пріоритет охорони прав і свобод людини під час використання сучасних інформаційних технологій. Хоча цей нормативний акт не має вузької спрямованості на захист дітей, він створює основу для формування підзаконних актів та стратегій, орієнтованих на вразливі категорії користувачів, зокрема неповнолітніх.

Важливим складником законодавчої бази є Закон України «Про охорону дитинства» [2], який проголошує право кожної дитини на всебічний розвиток та зобов'язує державу створювати безпечне середовище для її життя та навчання. У статтях цього закону визначено, що держава забезпечує захист дітей від негативного інформаційного впливу, а також підтримує створення й поширення навчальних програм та інформаційних продуктів, які сприяють інтелектуальному та моральному розвитку неповнолітніх. Таким чином, інформаційна безпека дітей роз-

глядається не лише як технічне завдання, а й як правова гарантія розвитку особистості.

Окрему увагу законодавець приділив питанню обробки та захисту персональних даних. Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» [3], будь-яка інформація, що стосується дитини та дозволяє її ідентифікувати, має оброблятися виключно на законних підставах, із застосуванням належних заходів безпеки та з обов'язковим урахуванням інтересів дитини. Закон передбачає відповідальність за порушення встановлених правил і надає можливість батькам чи законним представникам захищати права дітей у судовому порядку.

На практиці ці три базові акти взаємодіють між собою, формуючи багаторівневу систему правових гарантій, проте не завжди забезпечують достатню конкретику щодо механізмів кіберзахисту. Наприклад, у чинних нормах відсутні чіткі вимоги до провайдерів освітніх платформ щодо захисту даних учнів, бракує процедур реагування на випадки кібербулінгу чи розповсюдження забороненого контенту в межах шкільного середовища. Крім того, в Україні поки не розроблено спеціалізованих підзаконних актів, які б деталізували обов'язки закладів освіти та органів опіки у сфері цифрової безпеки дітей.

Незважаючи на це, останні роки демонструють поступ у нормативно-правовому забезпеченні. Розробляються Національні стратегії кібербезпеки, ухвалюються підзаконні акти, що регламентують діяльність суб'єктів освітньої та соціальної сфери в умовах цифровізації. Водночас експерти та науковці наголошують на необхідності гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародними документами, удосконаленні процедур захисту прав дітей в Інтернеті та підвищенні цифрової грамотності педагогів і батьків. У результаті національне законодавство створює фундамент для кіберзахисту дітей, але вимагає подальшої деталізації та практичної реалізації для повноцінного гарантування безпечного цифрового простору.

Система кіберзахисту дітей в Україні значною мірою формується під впливом міжнародних стандартів, оскільки націо-

нальне законодавство у цій сфері інтегрується в загальноєвропейський та світовий правовий простір. Ключовим документом є Конвенція про кіберзлочинність (Будапештська конвенція) [4], яка стала першим міжнародним інструментом, спрямованим на боротьбу з правопорушеннями в кіберпросторі. Її положення зобов'язують держави-учасниці, зокрема й Україну, криміналізувати діяння, пов'язані з неправомірним доступом до комп'ютерних систем, розповсюдженням шкідливого контенту, сексуальною експлуатацією та порнографією за участі дітей, а також створювати дієві механізми міжнародного співробітництва у розслідуванні таких злочинів. Цей документ став базою для гармонізації українських норм у сфері протидії кіберзлочинності й визначив необхідність спеціального захисту дітей як однієї з найбільш вразливих категорій користувачів мережі.

Вагоме значення для забезпечення прав дитини має й Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) [5], яка встановлює фундаментальні права, такі як право на повагу до приватного життя, право на свободу вираження поглядів та право на ефективний засіб правового захисту. У контексті цифрового середовища ці положення набувають особливого значення, адже неповнолітні користувачі потребують посиленого захисту своїх персональних даних та свободи від дискримінаційних чи загрозливих практик у мережі. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що держава повинна забезпечити баланс між правом дитини на інформацію та її правом на безпеку, що створює підґрунтя для формування національних норм у сфері кіберзахисту.

Окремо слід виділити Європейську конвенцію про здійснення прав дітей, ратифіковану Україною [6]. Цей документ спрямований на зміцнення процесуального статусу дитини у судових та адміністративних процедурах, пов'язаних з реалізацією її прав. У сфері цифрових відносин Конвенція визначає, що діти мають право бути почутими, а органи влади зобов'язані враховувати їхню думку під час роз-

роблення політик, зокрема щодо безпеки в Інтернеті та доступу до цифрових технологій. Це положення є особливо важливим, оскільки сучасні діти виступають активними учасниками цифрового простору, і їхня думка повинна враховуватися при формуванні державних стратегій та освітніх програм.

Міжнародні акти не лише створюють рамкові зобов'язання для України, а й задають орієнтири для розвитку внутрішнього законодавства. Зокрема, вони вимагають запровадження системи ефективного нагляду, розроблення національних планів дій, механізмів швидкого реагування на інциденти, а також проведення інформаційно-просвітницької роботи серед дітей, батьків і педагогів. Гармонізація цих актів із національними законами дозволяє не тільки підвищити рівень захисту дітей у кіберпросторі, а й забезпечити інтеграцію України в міжнародну спільноту з високими стандартами безпеки та прав людини. У підсумку, міжнародно-правові акти виступають фундаментальною опорою для національної політики кіберзахисту, а їх імплементація є ключовою умовою створення справді безпечного цифрового середовища для кожної дитини в Україні.

Попри наявність базового нормативно-правового фундаменту у сфері кіберзахисту дітей, на практиці в Україні досі спостерігається низка проблемних аспектів, які суттєво обмежують ефективність реалізації закріплених норм. Передусім відчувається брак чіткої координації між органами державної влади, що відповідають за кібербезпеку, соціальний захист та освітню політику. Міністерства та відомства діють переважно в межах власних повноважень, не формуючи єдиної міжвідомчої стратегії захисту дітей у цифровому середовищі. Унаслідок цього часто дублюються функції, відсутні узгоджені протоколи реагування на кіберінциденти, що стосуються неповнолітніх, а обмін інформацією між структурами залишається недостатньо оперативним.

Іншим гострим питанням є прогалини у правозастосуванні. Закони, що формально передбачають захист прав дитини в Інтернеті, не супроводжуються достатньою кількістю підзаконних актів і мето-

дичних рекомендацій, які б регулювали діяльність освітніх закладів, провайдерів послуг чи адміністрацій соціальних мереж. Наприклад, нині немає чітких державних вимог щодо встановлення систем батьківського контролю в школах, відсутні протоколи взаємодії педагогів та кіберполіції у випадках виявлення кібербулінгу чи поширення шкідливого контенту серед учнів. У багатьох випадках адміністрації навчальних закладів і місцеві органи влади діють ситуативно, не маючи нормативно визначених алгоритмів.

Особливу увагу слід приділити низькому рівню цифрової грамотності значної частини педагогів, батьків і самих дітей. Навіть маючи доступ до законів і технічних інструментів безпеки, користувачі часто не розуміють, як ефективно ними скористатися, або не усвідомлюють потенційні ризики, пов'язані з обробкою персональних даних, спілкуванням з незнайомцями в мережі чи завантаженням небезпечного контенту. Це свідчить про необхідність системних просвітницьких кампаній і включення питань кібербезпеки до навчальних програм на всіх рівнях освіти.

Додатковою проблемою є обмежена практика правозастосування: судові прецеденти, пов'язані з кіберзахистом дітей, поодинокі, а рішення часто ухвалюються без врахування міжнародних стандартів або специфіки цифрових прав неповнолітніх. Через це потерпілі родини не завжди отримують повноцінний захист, а правозастосовні органи не формують сталої практики, яка б стимулювала дотримання законодавства.

Усвідомлюючи ці проблеми, варто окреслити напрями вдосконалення. Передусім необхідно створити цілісну державну політику кіберзахисту дітей із чітко визначеними ролями всіх суб'єктів: органів влади, закладів освіти, ІТ-сектору та громадських організацій. Важливим кроком стане розробка спеціалізованих підзаконних актів, які деталізують вимоги до безпеки шкільних цифрових систем, процедури взаємодії освітніх установ із правоохоронними органами та провайдерами інтернет-послуг. Також необхідно створити єдиний національний центр моніторингу кіберзагроз для дітей, який

забезпечуватиме аналітику, гарячу лінію допомоги та консультації для батьків і педагогів.

Суттєву роль відіграє гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, закріпленими в Конвенції про кіберзлочинність [4] та інших міжнародних документах. Імплементация найкращих європейських практик – зокрема, запровадження механізмів «примусової деанонізації» порушників, обов'язкових аудитів безпеки освітніх платформ та сертифікації програмного забезпечення для дітей – сприятиме зміцненню правових гарантій.

Не менш важливим є розвиток освітніх ініціатив: систематичне підвищення цифрової компетентності педагогів, розробка навчальних матеріалів для школярів різного віку, інтеграція уроків із кібергігієни у навчальні плани. Такі заходи не лише підвищать рівень обізнаності, а й створять культуру безпечного користування Інтернетом.

Таким чином, проблемні аспекти національної системи кіберзахисту дітей пов'язані не лише з прогалинами законодавства, а й з недостатньою координацією, низькою цифровою грамотністю та обмеженим правозастосуванням. Подолати ці недоліки можливо шляхом комплексної модернізації нормативної бази, активізації міжнародної співпраці, впровадження освітніх програм і створення ефективних механізмів контролю та швидкого реагування на загрози в кіберпросторі. Лише така інтегрована політика здатна забезпечити справжній, а не декларативний захист прав кожної дитини в цифровому середовищі України.

**Висновки.** Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що нормативно-правове забезпечення кіберзахисту дітей в Україні має достатньо розвинуену законодавчу основу, проте потребує подальшого вдосконалення та практичної імплементации. Аналіз національних законів, таких як Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1], Закон України «Про охорону дитинства» [2] та Закон України «Про захист персональних даних» [3], свідчить про наявність фундаментальних принципів і норм, спрямованих на гарантування безпеки дітей у цифровому середовищі.

Водночас конкретні механізми реалізації цих норм залишаються розмитими й не завжди забезпечують ефективний захист від сучасних кіберзагроз, зокрема від кібербулінгу, несанкціонованого збирання персональних даних чи поширення шкідливого контенту. Значна роль у формуванні національної політики належить міжнародним актам, таким як Конвенція про кіберзлочинність [4], Європейська конвенція з прав людини [5] та Європейська конвенція про здійснення прав дітей [6], які задають стандарти та створюють правові орієнтири для України. Однак гармонізація українських законів з цими документами поки що відбувається поступово і потребує системного підходу. Виявлені проблеми – слабка міжвідомча координація, недостатня деталізація підзаконних актів, низький рівень цифрової грамотності населення та обмежена практика судового захисту – зумовлюють необхідність активізації зусиль держави й суспільства. Напрями вдосконалення мають включати розробку спеціалізованих нормативних актів, створення єдиних центрів моніторингу та реагування на кіберінциденти, запровадження освітніх програм для дітей, батьків і педагогів, а також імплементацию передових міжнародних практик у сфері кіберзахисту. Реалізація цих заходів дозволить не лише зміцнити правові гарантії, а й забезпечити створення безпечного цифрового середовища, у якому кожна дитина матиме можливість вільно розвиватися, навчатися та реалізовувати свої права без загрози для своєї безпеки й приватності.

### Список використаної літератури:

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 45. Ст. 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
2. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
3. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010.

- № 34. Ст. 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
4. Конвенція про кіберзлочинність: офіційний переклад. URL: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994\\_575](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_575)
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини), 1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)
6. Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей: Закон України від 03.08.2006 р. № 69-V. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69-16#Text> (дата звернення: 20.07.2025).
7. Стешенко В.М. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір: навч. посібник. Харків: Лисенко І.Б., 2019. 386 с.
- 

**Dymytrieva O. I. Regulatory and legal protection of children's cyberprotection in Ukraine**

*The article examines the regulatory and legal support for children's cyber protection in Ukraine as one of the key aspects of modern national policy in the field of information security. The relevance of the topic is due to the rapid spread of digital technologies and the growing presence of children in cyberspace, which, along with new opportunities for learning and socialization, creates significant risks to their rights and security. The paper analyzes in detail the current national legislative acts, in particular the Law of Ukraine «On the Basic Principles of Ensuring Cybersecurity of Ukraine», the Law of Ukraine «On the Protection of Childhood» and the Law of Ukraine «On the Protection of Personal Data», which define the main principles, directions and mechanisms for ensuring a safe information environment for children. Special attention is paid to international legal documents ratified by Ukraine - the Convention on Cybercrime, the European Convention on Human Rights and the European Convention on the Exercise of Children's Rights, which form international standards and obligations of the state to guarantee the digital security of minors. The author has carried out a comprehensive comparative interpretation of the provisions of these acts and identified existing gaps and conflicts that complicate the effective implementation of norms in the practical activities of state authorities and educational institutions. The article also outlines the main challenges associated with cyberbullying, illegal collection and processing of children's personal data, the spread of harmful content, and the lack of unified state mechanisms for rapid response to incidents in the digital environment. Based on the analysis of scientific works and practical recommendations, directions for improving legislation and state policies are proposed: harmonization of the national regulatory framework with European standards, development of specialized educational programs for children and their parents, introduction of a system for monitoring and controlling compliance with legislative requirements in the field of cyber protection. The article aims to contribute to a deeper understanding of the existing legal system, identify gaps, and formulate scientifically based proposals for strengthening cyber protection of children in the context of the development of the information society in Ukraine.*

**Key words:** cyber protection of children, information security, regulatory framework, cyberbullying, personal data protection, digital environment, international standards, Convention on Cybercrime, children's rights, implementation of legislation.